

"האשה" – עתון נשים ייחודי

חיה דינר

חופשי, נשואה או רווקה, אשר בנוסף לעיסוקיה היומיומיים מתעניינת בעבודה חברתית התנדבותית ואמורה להיות מעורבת בענייני קהילתה: הילד, הנערה במצוקה, הזקן, הנצרף, הפליט, הנכה והחרוץ. היא בעלת התעניינות תרבותית: ספרות, תיאטרון, היסטוריה יהודית, דת ומסורת, ענייני חינוך ופסיכולוגיה, אך מעל לכל היא אמורה להיות ערה לבעיות האקטואליות של העולם היהודי: ההתבוללות, האנטישמיות, הצינונות וארץ ישראל. כתב העת פנה "לכל היהודיות המודעות ליהדותן, המתעניינות בחיי קהילתן – והמשתתפות השתתפות פעילה בחיים אלה."

למרות שלכתב העת לא היתה עמדה מעמדית, דתית או פוליטית חריגה, והוא דגל ב"נייטרליות פוזיטיבית" – נטייתו הצינונית ברורה למדי. אין בו הטפה להגשמה ציונית – אך הוא הכתיר את הצינונות כ"תופעה מייצגת של הרנסנס היהודי". בגיליון הראשון הכתיחו העורכות תכנים כגון: שאלות חינוך, נושאים קהילתיים-פנימיים, ענייני ההווה היהודית ברחבי העולם, שיעורי עברית למתחילים, האשה היהודיה וביתה, תחיקה – דתית וחילונית – בנוגע למעמד האשה, ספרות וביקורת ספרים. כל אלה בצד דו"חות על פעילות ועדי הנשים ותוכניות פעולה לעתיד, בהן קורסים לתפירה, בישול וכדומה. המצע הארוך המופיע בפתח הגיליון הראשון משלב אף מובאה מספר הזוהר.

מה מכל הפרוגרמה הזאת התממש ב-150 הגיליונות שהופיעו כסדרם במשך שנים עשרה השנים? מתברר, כי המימוש עלה לאין שיעור על הכוונות המוצהרות ועל התוכניות, בבחינת "אמור מעט ועשה הרבה". כבר בגיליון הראשון ראו אור מאמרים על האנטישמיות, על חינוך נערות (בית הספר החקלאי בנהלל), המדור "מקורב ומרחוק" אירח את ד"ר חיים וייצמן – נשיא ההסתדרות הצינונית – והובא תיאור של הווי ארץ ישראל (אשת הקונסול ההולנדי סיפרה על חיי היום יום שלה). במדור "האשה היהודיה וביתה" – הוקדש מקום לשבת, ובתחום התרבות, סופר על התיאטרון היידי בפאריז, ולבסוף: עולם הספר העברי.

"הנייטרליות הפוזיטיבית" באה לידי ביטוי בגיליון השני: "בעיית יצירת אוירה יהודית בבית שאינו שומר מצוות". מדור אחר,

בנוף העתונות היהודית-הולנדית שבין שתי מלחמות העולם הופעת עתון נשים, שנערך על ידי נשים בלבד עבור קהל קוראים נשי, היא תופעה יוצאת דופן. נראה, כי עתון זה חורג מעבר לתקופתו ולמקומו והוא מיוחד במינו בעתונות היהודית בכלל.

הכוונה לכתב העת של ועדי הנשים היהודיות בנדרלנד (הולנד), ירחון צנוע שהחל לצאת לאור (לאחר גיליון ניסיוני אחד ב-1928) בינואר 1929, הופיע במשך שנים רצופות, עד שחדל מלהופיע בסוף שנת 1940, שבעה חודשים לאחר כיבוש הולנד בידי הנאצים.

בשנה בו ראה אור לראשונה, 1929, מנתה האוכלוסייה היהודית בהולנד כ-110,000 נפש. ועדי הנשים היהודיות פעלו בשבע ערים, שבהן היו הקהילות היהודיות העיקריות בארץ זו. עד למועד זה פירסמו הוועדים עלוני מידע חודשיים. הירחון החדש, "האשה", אמור היה להיות מחליפם המשופר של העלונים המקומיים. כעבור שנה התאחדו ועדי הנשים המקומיים לוועד ארצי אחד – בעקבות ביטאונם.

לא ספק היה זה כתב עת בעל שליחות מוצהרת: בראש כל גיליון הופיעה ההצהרה: "מועצת הנשים היהודיות שואפת לעורר ולחזק את המודעות לסולידריות אצל הנשים". המערכת ומועצת המערכת היו על טהרת הנשים. המו"ל – הוצאת יואכימסטל המכוברת. באשר לצורתו החיצונית: הגיליון היה מכורך, בעל שער מעוצב בצבעים רכים (בורדור-צהוב-חרדל); עיצוב הלוגו השתנה פעמיים במשך שנות קיומם כתב-העת. ההדפסה, לעומת זאת, השתנתה רק פעם אחת – והוכנסה לאות דפוס מודרנית יותר. המודעות הופיעו על הכריכות הפנימית והחיצונית. תפוצתו של העתון – כ-3,000 עותקים ואולי מעט יותר.¹

את ההתחלה הצנועה מאפיינת זהירות יתרה: שנים עשר הגיליונות הראשונים ממוספרים בנפרד. החל מן השנה השנייה יש מיספור "רץ" לכדי כרך שלם; הגיליונות הראשונים צנומים למדי – בני 16-18 עמודים. במשך הזמן התרחב ההיקף לכדי 20 עמודים ויותר. החל מ-1936 מופיע תוכן עניינים שנתי, לפי מפתח אלפביתי.

"נייטרליות פוזיטיבית"

"האשה" היה ירחון לאשה המשכילה, או המשכילה למחצה, בת המעמד הבינוני היהודי. המדובר בעקרת בית או בעלת מקצוע

¹ שער "האשה" – גיליון 1 משנת ההופעה הרביעית

HA'ISCHA

VIERDE JAARGANG No. 1
JANUARI 1932
SJEWAT 5692

INHOUD

Officieele Mededeelingen.

Dr. E. Slijper: Chamisjoh 'Osor Bisjewath (15 Sjewath).

F. Bernstein: Het Mohammedaansche congres te Jeruzalem.

J. L. Seeligmann: De Schat der Eeuwen.

Jacob Hiegenlich: Over moderne schilders.

Dr. Martha Hofmann: Arthur Schnitzler en Theodor Herzl.

Irma Singer: De versteende Meloenen.

M. Y. Ben Gavriël: Dagboek uit Jeruzalem.

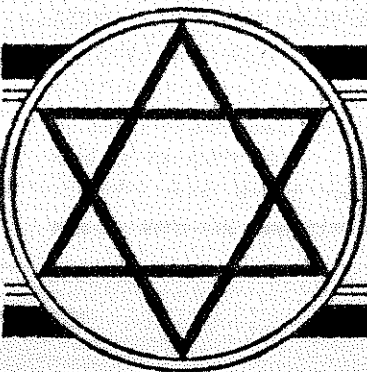
Prof. Dr. Theodor Lessing: De Burgemeester viert zijn verjaardag.

Boekbespreking:

L. J. Tels-Elias: Rozijntje door C. Asscher-Pinkhof.

Vergaderingen verslagen.

Het plaatselijk werk der afdelingen.

ORGAAN VAN DEN JOODSCHEN
VROUWENRAAD IN NEDERLAND

**ORGaan VAN DEN
JOODSCHEN VROUWENRAAD
IN NEDERLAND**

<p>Neemt voor Uwe grotere jongens van 12 tot 18 jaar Confettie-naar-Maat met Kreymsborg-Compé Betere stof. Betere pasvorm. Zeer voordelig! van f 35.— tot f 55.— Voor ons plus-four model zij keuring.</p> <p>Kreymsborg</p>	<p>Fa. T. M. MENDELSON Het eenigst speciaal adres voor de Fijnste en Elegantste James-Modeartikelen Leidsestraat 17 - Amsterdam - Telefoon 43971</p>	<p>CADILLAC LA SALLE</p> <p>IMPORTEUR VOOR NEDERLAND</p> <p>K. LANDEWEER UTRECHT Bilistraat 74 AMSTERDAM Singel 430-432</p>
<p>RABBINALE BAKKERIJ „ALOEMOH” Directeur J. ARONSON WAGENSTRAAT 125 - WETERINGKADE 88 Telef. 10508 Telef. 70609</p> <p>Het aangewezen adres voor prima Brood en Bakket. Alles uit de zuiverste grondstoffen vervaardigd. 10 % DIVIDEND OP ALL. BROODSOORTEN</p>	<p>E. v. d. ELSKEN „THONK” ARTISTIEKE BINNENHUIS VERZORGING „GLASERE LEEDAM” ALLES VOOR UW WONING MEUBLEN — TAPUTEN — KUNSTIJVERHEID MIDDENWEG 172 - TELEF. 51222 - AMSTERDAM</p>	<p>KRONEN REKAMEKLAMPEN VAN DAM Kalverstraat 157/9 AMSTERDAM</p> <p>Bronze Perkalen- Tafelkappen Koppes</p>
<p>HETALTHERMETER J.M. SCHMIDT ROKING — ANTICRACK</p>	<p>VAN HOUTEN'S CACAO EN CHOCOLADE „Beter dan anders”</p>	<p>voor Minnich Gebruik in de Keuken en voor de Boterham</p> <p>BIJ ELKEN WINKELIER VERKRIJGBAAR HET KASRUTH WORDT GEWAARBORGD DOOR RABB. Dr. B. WOLFF, KEULEN</p> <p>Gezien: Amsterdam, Etoel '84 (September '24), de jaerabbijn der N.-H.S. alhier, A. S. ONDERWUZER.</p>

”דמויות מן העולם היהודי”, אירח או סיפר על דמויות בנות זמננו (אלכרט איינשטיין בן 50) וכן דמויות היסטוריות (הרמב”ם). תוך נאמנות לנייטרליות אפשר למצוא סקירה היסטורית על התנועה ליהדות ליברלית באנגליה בצד מאמר על האשה ביהדות על פי מקורות חז”ל.

מקומה של ארץ ישראל

מקום חשוב בכל גיליון, לפחות בשנות ה-30 הראשונות, תפשו הציונות וארץ ישראל — ומכל זווית אפשרית: דו”חות על פעילות ארגוני נשים בארץ ישראל; מועצת הפועלות, ויצ”ו, הדסה; כתבות ומדורים קבועים על דמויות ארץ ישראליות, שעליהן כתב י”מ בן-גביראל, בעל מדור ”יומן ירושלים” במשך שנים מספר. כתבת קבועה אחרת היא גרדה לופט (ארלוזורוב). מדי פעם אפשר לקרוא את דבריהם של אליהו מרכוס מחיפה ואוה טבנקין מעין-חרוד. כל אלה — בצד כותבים יוצאי הולנד — המעטים באותה עת בארץ. לגרדה לופט קשורה ”פרשיה” זעירה. העתון, שהצטיין בהעדר

מכתבי קוראים/קוראות, חרג ממנהגו ופרסם ב-15 באוקטובר 1934 מכתב של קורא (חתום כראשי חיבות) המתרעם על גישה לא מאוזנת של גרדה לופט כלפי הציונות הרוויזיוניסטית. במכתב נטען, כי כתב העת לא יוכל להיקרא אובייקטיבי ונייטרלי כלפי הציונות, אם זו לא תואר מנקודות השקפה שונות. המערכת, שהתייצבה לצידה של גבי לופט, ציינה, כי אמנם היא ידועה כאוהדת הציונות הסוציאליסטית, אך אין להאשימה בכתיבה שטחית ומטעה. היא ללא ספק עתונאית מוכשרת, הממלאת את תפקידה ברצינות ובכנות. המכתבים מארץ ישראל כללו לא רק מידע פוליטי (כמו על מאורעות תרפ”ט) כי אם גם מידע תרבותי (חפירות ארכאולוגיות) וכל מידע אחר, העשוי לעניין את הקורא בחוץ לארץ.

שפת העתון היתה הולנדית, שפת המדינה. הציפיה למצוא בו לפחות אות עברית מדי פעם — לא באה על סיפוקה. רק ב”שיעורי עברית”, מדור שהתקיים בכרך הראשון בלבד, מצא הקורא אותיות עבריות.

המושגים העבריים המשתלבים בטקסט, כתובים בתעתיק לטיני ובהברה אשכנזית. עם הזמן התפרסמו מאמרים מתורגמים מעתונות יהודית בחו”ל, וכן מאמרים בשפה שבה נכתבו במקור, רובם בגרמנית. מאמר מאת הנרייטה סולד הופיע כלשון המקור — אנגלית. וכך לגבי שיריה של אלזה לסקר-שילר שהתפרסמו בשפת המקור — גרמנית.

רצינותו ההולכת וגוברת של כתב העת התבטאה לא רק בענייני הלשון. מכתבי קוראים היו אך מעט, ומעטים היו גם האירורים (יוצא מן הכלל: מאמר על ההגדה של פסח, מלווה באירורים ובתווים של נגינת מזרחיות). החל מן הכרך השביעי היה אמנם מדור לילדים, אך הוא היה צנוע וכבד, ללא קלילות ילדותית וללא הומור, ואולי בשל כך לא האריך ימים.

בגיליון חודש אדר מן השנה הראשונה התפרסם מתכון לאוזני המן — אולם הוא נשאר בגדר ”קוריוז” חדיפעמי. באחד הגיליונות

העתון פרסם מודעות רבות — בעיקר בנושאים יהודיים

האחרונים התנצלה המערכת על הכללת מרשם בישול (”שאני בתחום התכנים של כתב העת שלנו”). הסיבה: ”מצוקת המלחמה התחילה לתת את אותותיה, ויש להציע לעקרת הבית הנבוכה תפריט מזין לארוחת הצהרים, הכולל תחליפי בשר...”. לעומת זאת, ביקורת על ספר בישול עתיק של פורטוגזי בשם Lopez de Suasso עורר עניין ותגובות, הכל בגדר המחקר ההיסטורי הצרוף.

”מיס פלשתינה” — יהודיה מהונגריה

ב-1934 ניכרה בעתון מודעות לאשה כתופעה סוציולוגית. החלו להתפרסם מאמרים בסוציולוגיה יהודית, אשר לא היו מביישים שום כתב עת מקצועי: סידרת מאמרים על ”הנערה היהודיה בגטו”, או דין וחשבון על מחקר העוסק בקשר שבין האינטליגנציה ואוצר המילים של הילד היהודי. מעיון בכרכים האחרונים ניתן להתרשם, כי לפנינו כתב עת מיושב ושקול המטפל בבעיות היהדות בת זמננו, יותר מאשר עתון לנשים, ואת ה”חן” הנשי יש לחפש בנרות. בעתון המתנהל על מי מנוחות של סולידיות בעל-ביתית בולטת ידיעה קטנה על מיס הונגריה ומיס אוסטריה שזה עתה נבחרו ומתברר, כי שתיהן ממוצא יהודי: ”הסטודנטים המדיאריים הטיחו בלעג לעבר היפהפיה ”מיס פלשתינה”! העיר העתון, והמערכת הוסיפה: ”אין לחשוך באקדמאים הצעירים מבודפשט באנטישמיות. אדרבה, הם הוכיחו בקיאות והבנה לבעיה היהודית...”.

אם כי רוב רובם של התכנים היו יהודיים, לא היתה בעתון הסתגרות גמורה בתוך עולם היהדות. ניכר, כי עולמן הרוחני של העורכות (וכנראה גם של קהל הקוראות/הקוראים) היה פתוח לתרבות המדינה ולתרבות אירופה מחד — ולתרבות היהודית מאידך. במדור התרבות, שעסק כאמור בספרות ובתיאטרון הושמעה

רחוב היהודים באמסטרדם

לפליטים מגרמניה וב-1938 נזעקה המערכת לעזרת יהדות פולין שבמצוקה. גם בראשית 1940 לא היתה עדיין תחושה, כי חשרת הסופה מתקרבת ליהדות הולנד.

"האשה" נסגר בדצמבר 1940. אין פרידה מן הקוראות. יתר על כן, בגיליון האחרון התפרסם חלקו הראשון של מאמר אשר המשכו לא בא.

לתופעה ששמה "האשה" היו אחריות מספר נשים ובראשן קרולינה אייטיה, היסטוריונית ומחנכת.⁵ היא המשיכה בעבודתה העתונאית-ציבורית גם אחרי המלחמה בכמות אחרות ובעיקר ב-NIW, השבועון המרכזי של יהודי הולנד, שראשיתו ב-1865 והוא ממשיך להופיע עד עצם היום הזה.

לא אחת הטענה, כי אין שחקנים יהודים בתיאטרון ההולנדי. "האם אין רוצים לראות שחקנים יהודים על הכמה?" שאלה המערכת. מאמר אחר במדור זה עסק ב"Van Vondel", המשורר הלאומי ההולנדי בן המאה ה-17, מחבר ההימנון הלאומי, בשורשים היהודיים של כתיבתו, ובחלקם של היהודים בספרות ההולנדית בכלל. "האשה" דיווח לקוראותיו על קשרים ארגוניים בין "ועד הנשים היהודיות" בהולנד לבין מועצת הנשים הלאומית בארץ זו.

דמיון והשפעה

אם כי "האשה" הוא בהחלט עתון ייחודי — אין לטעון כי נוצר ופעל ללא מקורות השפעה ותיקוי. "המגורה", עתון למשפחה היהודית,⁶ כתב עת ציוני מווינה, היווה בהחלט דגם מפרה וגם מקור לחיקוי.

יוסף מיכמן מציין את השפעתו הברוכה של כתב עת יהודי הולנדי אחר על "האשה". הכוונה ל"פריידן-אבונד", שבועון שנסגר ב-1932.⁴ (כאן המקום להעיר, כי בארץ ישראל הופיע במשך שלוש שנים, תרפ"ו-תרפ"ט, עתון בשם זהה: "האשה: ירחון מוקדש לחייה ולעניינה של האשה בארץ ישראל". הגופים המוציאים לאור של "האשה" הארץ ישראלית היו הסתדרות נשים ציוניות באמריקה "הדסה", וההסתדרות העולמית לנשים ציוניות — ויצ"ו. כתב עת זה חדל מלהופיע באותה שנה שעמיתו ההולנדי החל לצאת לאור). אותות המשבר ביהדות איירופה, עם עליית הנאציזם, ניכרים תחילה רק פה ושם; ב-1933 התבקשה מעל דפי "האשה" עזרה

1. המספר המשוער נמסר לי בשיחה עם ד"ר הנרייטה בועז, עתונאית, מסאית ומשוררת מהולנד.
 2. Joodse Pers in de Nederlanden en in Duitsland, 1674-1940, 26. Amsterdam 1969. שם מוגדר העתון כ"ציוני".
 3. הכוונה לשכונת היהודית באמסטרדם.
 4. יוסף מיכמן, "העתונות היהודית בהולנד בין שתי מלחמות העולם", בתוך: עתונות יהודית שהיתה, תל-אביב 1973, עמ' 501.
 5. ד"ר הנרייטה בועז פירסמה השנה, 1992, ספר ביוגרפיות בהולנד, על 16 נשים יהודיות-הולנדיות, הכולל גם את הדמויות שמאחורי "האשה".